

LAKIALOITE 27/2012 vp

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Kun lapsen vanhemmat eronsa jälkeen asuvat erillään, on lapsen oikeuksien ja tasapainoisen kehityksen kannalta erittäin tärkeää, että lapsella säilyy säännöllinen ja hyvä läheissuhde myös siihen vanhempaan, jonka luona lapsi ei asu. Tämä ns. etävanhempi on useimmissa tapauksissa isä, koska puolisoiden eroratkaisussa on valitsevassa käytännössä ylivoimaisena sääntönä, että lapsen kodiksi määrätään tai sovitaan se paikka, missä äiti asuu. Äiti on tällaisena ns. lähivanhempana useimmiten niissäkin tapauksissa, joissa eroavien tai eronneiden vanhempien välillä on lapsen virallisen huoltajuuden osalta päädytty yhteishuoltajuuteen.

Joka tapauksessa, olipa lähivanhempana äiti tai isä, erolapsen perusoikeuksiin hänen suhteessaan etävanhempaan kuuluu tapaamisoikeus, jota sekä lähivanhemman että tapaavan vanhemman tulee kunnioittaa ja toteuttaa. Nykyistä paremmin tulisi huomioida molempien vanhempien oikeus perhe-elämään ja lapsensa tapaamiseen. Lainsäädännölliset perussäännöt lapsen tapaamisoikeudesta sisältyvät lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Lain 1—12 §:ssä säädetään lapsen tapaamisoikeuden keskeisistä normeista, ja niissä lapselle turvattu tapaamisoikeus on lähtökohtaisesti riippumaton siitä, ovatko hänen vanhempansa solmineet avioliiton vai ei.

PERUSTELUT

Mainitun lain 2 §:n mukaan lapsen tapaamisoikeuden "tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu". Tätä varten 2 §:ssä säädetään, että "vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä ja pitäen silmällä ennen kaikkea lapsen etua pyrkiä siihen, että tapaamisoikeuden tarkoitus toteutuu 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti". Näihin periaatteisiin kuuluvia lapsen huollon perustarkoituksia ovat

etenkin lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen sekä myönteisten ja läheisten ihmissuhteiden turvaaminen "erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä".

Erotilanteessa käytännössä esiintyy lapsen tapaamisoikeuden toteutumisessa monenlaisia ongelmatilanteita ja jopa tuomioistuini- ja täytäntöpanoviranomaisille eteneviä pitkäkestoisia konflikteja sitä enemmän, mitä riittäisemmasta erosta äidin ja isän välillä on kysymys. Näissä ti-

lanteissa vaarannetaan lapsen tapaamisoikeuden edellä selostettujen perustavoitteiden toteutumisen.

Pahimmissa eroriidoissa voi jopa esiintyä tilanteita, joissa lapsen henkinen tasapaino ja terveys joutuvat uhanalaisiksi. Lasta saattaa kohdata psykiatrisen terveysriski. Tapaava vanhempi saattaa joutua laajamittaisen ja pitkäaikaisen mustamaalauksen kohteeksi ja lapsi samalla psyykkisen manipuloinnin kohteeksi, kun lähivanhempi tahallisesti antaa lapselle valheellista negatiivista "tietoa" muualla asuvasta vanhemmasta.

Tahallisessa vieraannuttamisessa lapsi pyritään saamaan pelkäämään ja inhoamaan muualla asuvaa vanhempaa ja kieltäytymään tapaamasta tätä enää. Kuvatunlainen manipulaatio saattaa pahimmillaan aiheuttaa lapsessa sellaisia pelkotiloja ja sellaista henkistä pahoinvointia, että lähivanhemman menettely lähestyy rikoslain 21 luvun 5 ja 7 §:ssä rangaistavaksi säädettyä henkistä pahoinpitelyä.

Joissakin kansainvälisissä lapsipsykiatrian tutkimuksissa käytetään vieraannuttamisesta nimitystä Parental Alienation Syndrome (PAS). Vaikka PAS ei ole päässyt viralliseen sairausluokitukseen, riidatonta ja nyt olennaista on se, että monissa katkerissa erovanhempien riidoissa esiintyy hälyttävän paljon vieraannuttamista. Pahimmillaan lähivanhemman harjoittama vieraannuttaminen voi olla patologista koston luonteista toimintaa, jossa uhreina ovat sekä lapsi että tapaava vanhempi. Näiltä osin on edellä mainittu laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vuodelta 1983 olevana jäänyt kehityksestä jälkeen, koska siinä ei ole säännöstä, joka kieltäisi vieraannuttamisen. Lisäksi vieraannuttaminen tulisi määritellä tarkemmin sen toteamiseksi. Käsillä oleva lakialoite pyrkii poistamaan tämän aukon erolapsen oikeusturvassa.

Kyseinen aukko saadaan parhaiten poistetuksi siten, että mainittuun lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta otetaan lapsen tapaamisoikeuden edellä selostetun perussäännöksen eli 2 §:n loppuun uusi 3 momentti. Uudessa momentissa lainsäätäjät määrittäisi edellä kuvatun

vieraannuttamisen ja säätäisi vieraannuttamiskiellon. Vieraannuttamiskiello koskisi ensisijaisesti sitä vanhempaa, jonka luona lapsi pääsääntöisesti asuu. Siinä harvinaisemmassa tapauksessa, että lapsi asuu huoltosuhteelle ominaisella tavalla muun sukulaisensa tai muun läheishenkilön luona, kiello koskisi myös tätä henkilöä, jos tämä pyrkii vieraannuttamaan lasta etävanhemmasta.

Ehdotetun kaltaisella vieraannuttamisen määrittely- ja kieltämissäännöksellä olisi lapsen tapaamisoikeuden turvaamisen kannalta kahtalainen lapsen etua palveleva merkitys.

Ensiksikin säännös olisi selvä varoittava signaali manipuloivalle lähivanhemmalle. Eroriitojen alkuvaiheissa, esimerkiksi sovitteluneuvotteluissa, olisi tärkeää, että lähivanhemmalle voitaisiin nimenomaisen lakipykälän nojalla selittää vieraannuttamisen hylättävyys lapsen tapaamisoikeuden rikkomisena. Tällainen varhaisessa vaiheessa saatava lakivalistus todennäköisesti vaikuttaisi joihinkin lähivanhempiin niin, että he muuttaisivat käytöstään korrektiin suuntaan.

Toiseksi olisi syytä säätää ehdotettuun uuteen momenttiin tehosteeksi viittaus lain 12 §:ään, jota voitaisiin soveltaa sanktiona vieraannuttamiskiellon rikkomisesta. Lain 12 §:ssä, jota ei ole syytä muuttaa, mahdollistetaan se, että lapsen huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta annettua tuomioistuimen päätöstä tai sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta voidaan jälkeinpäin muuttaa, jos havaitaan nyttemmin muuttuneiden olosuhteiden antavan muutokseen aihetta. Vieraannuttamiskieltosäännöksessä oleva viittaus 12 §:ään tarkoittaa näin ollen sitä, että tapaamisoikeusratkaisua voidaan muuttaa etävanhemman hyväksi, ja myös sitä, että vieraannuttamiskiellon rikkomisen ollessa raskaslautuista vieraannuttamiseen syyllistynyt voi menettää huoltajuutensa (yksin- tai yhteishuoltajuutensa) etävanhemman hyväksi.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 2 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

2 §

Tapaamisoikeus

Tapaamisoikeuden toteutumista 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti ei saa haitata eikä vaarantaa antamalla lapselle siitä vanhemmasta, jonka luona lapsi ei asu, totuudenvastaisia kielteisiä tietoja tai mielikuvia, jotka ovat

omiaan vieraannuttamaan lasta sanotusta vanhemmastaan (vieraannuttamiskielto). Jos toinen vanhempi tai muu henkilö, jolle lapsen huolto on uskottu, rikkoo vieraannuttamiskieltoa, voidaan soveltaa 12 §:ää.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20_____.

Helsingissä 7 päivänä kesäkuuta 2012

Juho Eerola /ps
Pauli Kiuru /kok
Jussi Niinistö /ps
Kaj Turunen /ps
Ismo Soukola /ps
Pietari Jääskeläinen /ps
Jari Lindström /ps
Mika Niikko /ps
Anssi Joutsenlahti /ps
Timo Soini /ps
Vesa-Matti Saarakkala /ps
Reijo Hongisto /ps
Olli Immonen /ps
Jussi Halla-aho /ps
Anne Louhelainen /ps
Johanna Jurva /ps
Ritva Elomaa /ps
Kauko Tuupainen /ps
Reijo Tossavainen /ps
Lauri Heikkilä /ps
Martti Mölsä /ps
Lea Mäkipää /ps

Ari Jalonen /ps
Tom Packalén /ps
Pertti Virtanen /ps
Pentti Kettunen /ps
Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
Hanna Mäntylä /ps
Eeva Maria Maijala /kesk
Kari Uotila /vas
Kari Tolvanen /kok
Aila Paloniemi /kesk
Mikko Savola /kesk
Elsi Katainen /kesk
Antti Lindtman /sd
Ilkka Kanerva /kok
Jukka Kopra /kok
Tapani Mäkinen /kok
Kalle Jokinen /kok
Teuvo Hakkarainen /ps
Pirkko Mattila /ps
Osmo Kokko /ps
Johanna Karimäki /vihr
Laila Koskela /ps

LA 27/2012 vp — Juho Eerola /ps ym.

Juha Väätäinen /ps
Juha Sipilä /kesk
James Hirvisaari /ps
Jani Toivola /vihr
Jyrki Yrttiaho /vr
Eero Suutari /kok
Jaana Pelkonen /kok
Markus Mustajärvi /vr

Timo V. Korhonen /kesk
Markku Eestilä /kok
Sauli Ahvenjärvi /kd
Raimo Piirainen /sd
Petteri Orpo /kok
Suna Kymäläinen /sd
Aino-Kaisa Pekonen /vas
Markus Lohi /kesk